

Л. М. Ікалюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ВНУТРІШНЯ ТИПОЛОГІЯ ПОРІВНЯННЯ

ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ ТА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Друга половина ХХ ст. вітчизняного мовознавства відзначається поглибленим вивченням мов у зіставних аспектах [2; 5; 6; 9; 10]. Зважаючи на сучасні загальноприйняті постулати зіставного мовознавства [7], а також те, що порівняння як базовий інструмент зіставної лінгвістики [13, 165] є не тільки логічним прийомом, але й мовною категорією, що реалізується за допомогою порівняльних конструкцій, нам видається доцільним здійснити внутрішній типологічний аналіз порівняльної конструкції давньоанглійської та сучасного періоду, оскільки для інтегрального опису мови певного періоду необхідна динаміка одиниці у зіставному форматі.

Дослідження порівняльних конструкцій англійської мови здійснюється в синхронній площині сучасної англійської мови за такими аспектами: функціональний опис і класифікація порівняльних конструкцій [1; 4; 18]; порівняльні конструкції у структурі художнього твору [11; 14; 15]; опис порівняльних конструкцій в складі компаративних фразеологізмів [8; 12]. Проте витоки порівняльної конструкції англійської мови залишаються поза увагою мовознавців, чим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

Порівняльна конструкція розглядається нами як мовна структура, що реалізує пізнавальний компаративний акт через словесне оформлення порівняльної семантики за допомогою суб'єкта порівняння, об'єкта порівняння, основи порівняння та показника порівняльних відношень [3, 7]. Присутність показника порівняльних відношень є обов'язковою, оскільки саме він – засіб мовного оформлення порівняльної семантики.

Виходячи з вищесказаного, визначаємо мету нашої статті – встановити спільні та відмінні риси порівняльних конструкцій давньоанглійської та сучасної англійської мови, беручи до уваги показники порівняльних відношень, для подальшого міжмовного аналізу. Отже новим є внутрішня типологія як вихідний етап для міжмовної типології споріднених (наприклад, англійської та німецької) і неспоріднених (наприклад, англійської та української) мов.

Матеріалом дослідження слугує оригінальний текст англосаксонської епічної поеми "Беовульф" та його переклад Френсісом Б. Гуммером у 1910 р., з яких методом суцільної вибірки вилучено 180 порівняльних конструкцій із давньоанглійського тексту й 248 порівняльних конструкцій із тексту сучасною англійською мовою.

Згідно з проведеним текстовим аналізом в оригінальному тексті поеми "Беовульф" присутні порівняльні конструкції з аналітичними та синтетичними

показниками порівняльних відношень. Серед аналітичних показників відзначаємо *swa, gelic, swa ... swa, swylc* та *swylc... swylc...*, наприклад:

- (1) *Foran æghwylc wæs,
stiðra nægla gehwylc, style **gelicost*** (B, 984)

Серед синтетичних – вищий та найвищий ступені порівняння прикметників і прислівників, наприклад:

- (2) *cwædon þæt he wære wyruldcyninga
manna **mildust** ond **monðwærust**,
leodum **liðost** ond **lofgeornost*** (B, 3180)

У перекладі аналітичними показниками порівняльних відношень виступають *as* і *like*, наприклад:

- (3) *Again, **as** erst, began in hall
warriors' wassail and words of power,
the proud-band's revel, till presently
the son of Healfdene hastened to seek
rest for the night* (B, 643),

а синтетичними – вищий та найвищий ступені порівняння прикметників і прислівників, наприклад:

- (4) *In sooth 'tis told
that **highest** God o'er human kind
hath wielded ever!* (B, 700)

У кількісному відношенні як давньоанглійським показникам порівняльних відношень, так і показникам сучасної англійської мови притаманна синтетичність: тільки 52 порівняльні конструкції із 180 в оригінальному тексті містять аналітичні показники порівняльних відношень, а у перекладі – 65 із 248. У відсотковому відношенні різниця не істотна: 29% і 26% відповідно. Однак ця різниця викликає інтерес, зважаючи на "визнану" синтетичність давньоанглійської мови, і закликає істориків англійської мови переглянути тезу про повну флективність давньоанглійської морфології.

Більшість аналітичних показників порівняльних відношень порівняльних конструкцій в давньоанглійському тексті передані аналогічними показниками сучасної англійської мови при перекладі (43 приклади із 52). Наприклад, показник **swa** перекладений за допомогою сполучника **as**:

- (5) *wolde dom godes dædum rædan
gumena gehwylcum, **swa** he nu gen deð.
Doom of the Lord was law o'er the deeds
of every man, **as** it is to-day* (B, 2858)

gelic – like

- (6) *him of eagum stod
ligge **gelicost** leoht unfæger.
there streamed from his eyes
fearful flashes, **like** flame to see* (B, 726)

swa ... swa – as ... as

- (7) *Secge ic þe to soðe, sunu Ecglafes,
 þæt næfre Grendel swa fela gryra gefremede,
 atol æglæca, ealdre þinum,
 hynðo on Heorote, gif þin hige wære,
 sefa swa searogrim, swa þu self talast.*
*For I say in sooth, thou son of Ecglaf,
 never had Grendel these grim deeds wrought,
 monster dire, on thy master dear,
 in Heorot such havoc, if heart of thine
 were as battle-bold as thy boast is loud! (B, 590)*

swylc ... swylc – as ... as

- (8) *Wæs þeaw hyra
 þæt hie oft wæron an wig gearwe,
 ge æt ham ge on herge, ge gehwæper þara,
 efne swylce mæla swylce hira mandryhtne*
*'Twas their custom so
 ever to be for battle prepared,
 at home, or harrying, which it were,
 even as oft as evil threatened (B, 1246)*

Синтетичні показники порівняльних відношень порівняльних конструкцій у давньоанглійській поєми при перекладі також здебільшого відтворюються за допомогою вищих і найвищих ступенів порівняння прикметників і прислівників відповідно (104 приклади із 128). Наприклад:

вищий ступінь порівняння

- (9) *Næfre ic maran geseah
 eorla ofer eorþan ðonne is eower sum,
 secg on searwum*
*A greater ne'er saw I
 of warriors in world than is one of you, --
 yon hero in harness! (B, 247)*

найвищий ступінь порівняння

- (10) *"Her syndon geferede, feorran cumene
 ofer geofenes begang Geata leode;
 þone yldestan oretmecgas
 Beowulf nemnað.*
*"Hither have fared to thee far-come men
 o'er the paths of ocean, people of
 Geatland;
 and the stateliest there by his sturdy band
 is Beowulf named (B, 361)*

Однак аналогічність не завжди прослідковується в перекладі показників порівняльних відношень, навіть якщо тільки взяти до уваги різну кількість порівняльних конструкцій у тексті-оригіналі та перекладеній поєми: 180 v. 248

прикладів. Проблема полягає в тому, що Френсіс Б. Гуммер аплікує порівняльні конструкції там, де їх немає в оригіналі. Так, у 70 прикладах перекладач використовує порівняльні конструкції з синтетичними показниками порівняльних відношень, однак в давньоанглійському тексті поеми "Беовульф" вони відсутні, наприклад:

вищий ступінь порівняння

- (11) *siððan hie sunnan leoht geseon ne meahton,
oþðe nipende niht ofer ealle,
scaduhelma gesceapu scriðan cwoman,
wan under wolcnum.*

*when the sheen of the sun they saw no **more**,
and dusk of night sank darkling nigh,
and shadowy shapes came striding on,
wan under welkin (B, 648)*

найвищий ступінь порівняння

- (12) *fah feondscada, fæste hæfde
grim on grape*

*There grasped me firm
and haled me to bottom the hated foe,
with **grim** gripe (B, 553)*

У перекладі також наявні 18 порівняльних конструкцій з аналітичними показниками порівняльних відношень, відповідники яких відсутні у тексті-оригіналі, наприклад:

as

- (13) *Nu ic, Beowulf, þec,
secg betsta, me for sunu wylle
freogan on ferhþe*

*Now, Beowulf, thee,
of heroes best, I shall heartily love
as mine own, my (B, 946)*

like

- (14) *onginned geomormod geongum cempan
þurh hreðra gehygd higes cunnian,
wigbealu weccan, ond þæt word acwyð
heavy at heart, -- in the hero young
tests the temper and tries the soul
and war-hate wakens, with words **like** these (B, 2044)*

Крім того, у 20 випадках Френсіс Б. Гуммер не перекладає порівняльні конструкції порівняльними конструкціями, при чому показники порівняльних відношень цих конструкцій є як синтетичними так і аналітичними, наприклад:

- (15) *feorcypðe beoð
selran gesohte þæm þe him selfa deah*

A far-off land

each man should visit who vaunts him brave (B, 1838)

Отже, зіставний аналіз порівняльних конструкцій давньоанглійської та сучасної мов на матеріалі оригінального тексту англосаксонської епічної поеми "Беовульф" та його перекладу показав, що як і в давньоанглійській мові, так і сучасній англійській мові показникам порівняльних відношень притаманна синтетичність й аналітичність. Це означає, що структурна модель порівняльної конструкції є сталою для англійської мови VII – XX ст. Однак кількість мовних засобів вираження аналітичних показників у сучасній англійській мові є меншою, ніж у давньоанглійській. Відмінну кількість порівняльних конструкцій у двох аналізованих текстах можна пояснити еволюцією мови та мислення носіїв англійської мови, що стане предметом наших подальших досліджень.

Література

1. Байсара Л. И. Грамматические средства выражения сравнения в современном англ. языке / Опыт семантического и синтаксического исследования / Л. И. Байсара. – К., 1975. – 162 с.
2. Басиров Ш. Р. Німецькі та українські зворотні дієслова у художній літературі / Ш. Р. Басиров // Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах. – Вип. 10. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – С. 4–11.
3. Ікалюк Л. М. Порівняльні конструкції в текстах давньоанглійської мови : структурний і функціонально-семантичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Л. М. Ікалюк. – К., 2010. – 20 с.
4. Коваленко В. Є. Конструкції з like в сучасній англійській мові / Коваленко В. Є., Піпенко М. І. // Іноземна філологія. – Львів : Вид. Львів. ун-ту, 1971. – Вип. 25. – 55–59.
5. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2003 – 464 с.
6. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблеми мовних картин світу / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 2004. - №5 – 6. – С. 12–22.
7. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства [Текст] : підручник / М. П. Кочерган. - К. : Видавничий центр "Академія", 2006. - 424 с.
8. Кунин А. Устойчивые адъективные сравнения в русском и английском языках (опыт сопоставительного анализа) / А. Кунин // Русский язык за рубежом. – 1969. – № 3. – С. 80–86.
9. Левицький А. Е. Семантичні властивості кваліфікаторів у германських і слов'янських мовах / А. Е. Левицький // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 14. Книга 1. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. – С. 251–256.
10. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. – К. : Знання, 2004. – 326 с.
11. Присяжнюк Л. Ф. Свій / чужий в образній системі романів Г.Гріна : семантико-когнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Присяжнюк Людмила Федорівна. – К., 2007. – 243 с.

12. Сафронова О. В. Біблійні власні назви у складі ад'єктивних компаративних фразеологічних одиниць (на матеріалі сучасної англійської мови) / О. В. Сафронова // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 52–57.
13. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
14. Степанова А. В. Интертекстуальная природа образа и образности (на материале образных сравнительных конструкций английской и американской литературы 19 и 20 вв.) : автореф. дис на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / А. В. Степанова. – Самара, 2006. – 21 с.
15. Ярова Н. В. Компаративні блоки у сучасній американській поезії : лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Н. В. Ярова. — К., 2003. – 19 с.
16. В = Beowulf [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www8.georgetown.edu/departments/medieval/labyrinth/library/oe/texts/a4.1.html>
17. В = Beowulf [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poetry.eserver.org/beowulf.html>
18. Larson R. K. Scope and Comparatives / Richard K. Larson // Linguistics and Philosophy. – 1988. – Vol. 11. – P. 1–26.